

SİYASET KİTAPLARI SERİSİ I

Türkiye-Rusya İLİŞKİLERİNDE ENERJİ

EDİTÖR
Halil Burak Sakal

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
YAYINLARI

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

KAPADOKYA
ÜNİVERSİTESİ
— Akıl - Ahlak - Adalel - Adap —

Kapadokya Üniversitesi Yayınları-7
Siyaset Kitapları Serisi: 1
Sertifika No: 43348

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

Editör: Halil Burak Sakal

Şubat 2019

ISBN: 978-605-80721-0-7

Kitap Editörü: Halil Burak Sakal
Konferans deşifresi: Medine Derya Canpolat
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Nazile Arda Çakır

© Kapadokya Üniversitesi tarafından yayımlanan basılı, elektronik veya diğere formatlardaki bilimsel yayınlar, sempozyum bildirileri ve ders içeriklerine ait bütün haklar Kapadokya Üniversitesine aittir. Tanıtım amacıyla kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, Kapadokya Üniversitesinin yazılı izni olmaksızın yayının tümünün elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.

Sakal, Halil Burak, (editör).

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

107 s, 135 x 210 mm.

ISBN: 978-605-80721-0-7

1. Türkiye, 2. Rusya, 3. Enerji, 4. Enerji Politikası, 5. Uluslararası İlişkiler

50420 Mustafapaşa, Ürgüp, Nevşehir

yayinevi@kapadokya.edu.tr

yayinevi.kapadokya.edu.tr

0(384) 353 5009

www.kapadokya.edu.tr

Editör:
Halil Burak Sakal

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Enerji

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	7
AÇILIŞ	9
BİRİNCİ OTURUM	10
Türkiye-Rusya İlişkilerine Genel Bir Bakış	11
<i>Hasan Ali Karasar</i>	
Ortadoğu Enerji Kaynaklarının Kullanımında Sorun Alanları	17
<i>Vladimir Pavloviç Fitin</i>	
Akkuyu Nükleer Santrali	30
<i>Hasan Kanbolat</i>	
İKİNCİ OTURUM	36
Ortadoğu'da Enerji Nakil Hatları Altyapısı	37
<i>Georgiy İvanoviç Sosnov</i>	
Türkiye-Rusya İlişkilerinde Nükleer Enerji	53
<i>Erel Tellal</i>	
Rusya'nın Enerji Politikasında Türkiye'nin Yeri	59
<i>İlyas Kemaloğlu</i>	
ÜÇÜNCÜ OTURUM	73
Türkiye-Rusya Enerji İş Birliği	74
<i>Aleksandr Antonoviç Kolesnikov</i>	
Türk-Rus Enerji İşbirliğinde Doğu Akdeniz	79
<i>Çınar Özen</i>	
Hazar Denizi'ndeki Gelişmelerin Türk-Rus Enerji	88
İlişkilerine Etkisi - <i>Orhan Gaffarlı</i>	
Türk Akımı ve Mavi Akım'ın Türkiye Ekonomisine	93
Etkileri - <i>Halil Burak Sakal</i>	
KAPANIŞ	108

Türkiye-Rusya İlişkilerinde Nükleer Enerji

Erel Tellal*

Kapadokya Üniversitesine misafirperverliğinden dolayı teşekkür ederim. APM'ye ve RİSİ'ye de bu fırsatları sağladıkları için teşekkür ederim. Ben nükleer enerji iş birliği konusunda konuşacağım. Konuşmamın çerçevesini şu şekilde çizdim: Nükleer enerji konusunda Türkiye'deki tartışmalar nelerdir? Bu tartışmaların altı nasıl doldurulabilir? Daha sonra bu konuda kendi düşüncelerimi aktaracağım.

Konu ile ilgili tartışmaları ikiye ayırabiliriz: 1) Siyasi tartışmalar, 2) Teknik tartışmalar. Akkuyu Nükleer Santrali'ne bazı siyasi eleştiriler getiriliyor. Bu eleştiriler ihalenin nasıl yapıldığı, neden devletten devlete yapıldığı, neden piyasa ekonomisinin koşullarına uyulmadığı gibi başlıklarda toplanabilir. Piyasa ekonomisinin koşullarına uyulmamasının Akkuyu'nun Türkiye'ye maliyetini artırdığı yönünde tartışmalar yapılıyor. Bunun yanında bu santralden üretilen enerjinin maliyetinin çok yüksek olduğu konusunda bazı iddialar dillendiriliyor. Başka bir ifade ile, "Daha ucuz enerji varken neden nükleer enerjide ısrar ediliyor?" soruluyor. Tabii bu tartışmaların olmazsa olmazı "enerjide Rusya'ya bağımlılık" konusudur. Bunlar üzerinde kısaca duracağım.

İkinci olarak, "teknik tartışmalar" var. Bu tartışmaların başında santralin yeri olarak neden Akkuyu'nun seçildiği tartışılıyor. Burada deprem ile ilgili tartışmalar ön plana çıkıyor. Akkuyu'nun yeri ile ilgili olarak Finlandiya şirketlerinin denetimde garantör olmaması tartışılıyor. Bunun yanında, teknik tartışmaların içinde yer alan bir başka konu ise şudur: "Neden rüzgâr enerjisi veya su enerjisi değil de nükleer enerji?" "Alternatif enerjiler neden kullanılmıyor?" "Neden nükleer enerjide ısrar ediliyor?" Bu konular tartışılıyor. Tartışılan bir

---

* Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi (SBF).

diğer konu, nükleer yakıtın depolamasının nasıl olacağı konusudur. Bu teknik ayrıntıları yapmaya Türkiye'nin yeteneği olup olmadığı konuşuluyor. Son olarak, çevrecilerin nükleer santral konusunda çok yoğun eleştirileri var. Bunlara da değinmek istiyorum.

Şimdi siyasi eleştirilere gelince baştan söyleyeyim: Siyasi eleştirilere siyasetçiler yanıt versinler. Ben siyasetçi değilim. Ama şunu biliyorum ki, birçok defa ihale açılmasına rağmen, kimse nükleer santral işini üstlenmedi. Bu sefer bu konuda siyasi irade gösteren iki taraf oturdu ve bu işi "devletten devlete" yöntemiyle yaptı. Nasıl yapıldığını tartışmak istemiyorum, bilmiyorum, bilmek de istemiyorum. Ama daha önce belirttiğim gibi, hiçbir sermaye gelip bu işi üstlenmedi. Enerjinin maliyetine gelince, bu da çok teknik bir konu olarak karşımıza çıkıyor. Son zamanlarda ABD doları Türk lirası karşısında o kadar değer kazandı ki, anlaşma tarihinden bugüne maliyetler ciddi seviyede arttı.

Ben biraz daha geniş olarak "bağımlılık" konusuna değinmek istiyorum. Gerçekten Türkiye'de sıkça duyduğumuz "Türkiye Rusya'ya bağımlı oluyor" söylemi bana hiç gerçekçi gelmiyor. Türkiye Almanya'ya da bağımlı, Birleşik Devletlere çok bağımlı. Bundan rahatsız olmuyorsunuz da Rusya'ya bağımlı olmasından neden rahatsız oluyorsunuz, bunu anlamıyorum. Ama bu konuda bir lobi var. "Türkiye enerji konusunda Rusya'ya bağımlı olmasın, turizm konusunda Rusya'ya bağımlı olmasın ama Birleşik Devletlere bağımlı olsun" görüşündeler. Sayın Kanbolat'ın ve Sayın Karasar'ın da söylediği gibi Rusya, Türkiye açısından en titiz tedarikçidir. Türkiye ve Rusya arasında doğal gaz anlaşması 1984'te imzalandı, 1987'den beri doğal gaz alınıyor. Bir gün bile aksamadı. Yani Gürcistan Savaşı oldu aksamadı, Kırım ve Ukrayna'daki olaylar sırasında da bir gün bile aksamadı. Her kış bir şeyler oluyor, İran'dan gaz gelmiyor, tam da gelmesi gereken zamanda.

Özetle, siyasi eleştirilere gerçekten siyasiler yanıt vermeli, ama ben bu konuda bir tek şuna değinmek istiyorum: Bu konuyu eleştiren gazetecilere karşı dava açılmasına karşıyım. Gazeteciler, doğal olarak, bunu eleştirecekler. Gazeteciler

haber yapacaklar, kaç cent'e mal oluyor bunu söyleyecekler. Ancak örneğin Akkuyu Şirketi Çiğdem Toker'e 100 binlerce dolarlık dava açtı. Bu olmaması gereken, ifade özgürlüğüne aykırı bir durum. Tabii ki gazeteciler eleştirecekler, bu işi yürütenler de işlerini ve kendilerini savunacaklar. Bundan daha doğal bir şey olamaz.

Yer seçimi konusuna da değinmek istiyorum: "Neden Akkuyu?" Bunun bir sebebi, suyun kenarında kurulmasının şart olması. Benzer projeler Sinop'ta veya İğneada'da da yapılmaktadır. Akkuyu'da deprem riski olması eleştirilerin merkezinde yer alıyor. Ancak Erivan'da da deprem riski var ve buradaki santral neredeyse yıkılmak üzere. Erivan'daki yıkılınca Türkiye de bundan etkilenecek. Bulgaristan sınırında da nükleer santral var. Bir deprem olursa, o da yıkılabilir. Bugüne kadar Türkiye'de hiç nükleer santral yoktu. Çernobil'deki santral patladı, bundan bütün Karadeniz etkilendi. Yani sadece Türkiye'de bir nükleer santral olup olmaması, santralden olumsuz etkilenme anlamında ilgisiz olabiliyor.

Burada şunu söylemek istiyorum: Sayın Kanbolat'ın da ifade ettiği üzere, nükleer santral gecikiyor. Evet, gerçekten gecikiyor. Ancak bu, halihazırda gecikmiş bir projedir. Bu proje 1979'da Sovyetler Birliği ve Türkiye arasında imzalanmış bir projenin devamı niteliğindedir. Sovyetler Birliği nükleer teknolojisini 1979 yılında Türkiye gibi karşı bloktaki bir devlete vermeyi kabul etmiştir. Projenin yapılacağı yer de ilginç: Diyarbakır. Bu proje, 12 Eylül darbesinden sonra tamamlanmamış bir proje olarak kalmıştır. Dolayısıyla, "bir gün biter" diye düşünüyorum. Örneğin 1932'de imzalanan anlaşmadan sonra proje 1934'te başladı, 1937'de bitti, bu sayede Türkiye, yine Sovyetlerin yardımıyla, basma üretebildi.

Alternatif enerji konusundaki eleştirilere değinmek istiyorum. Örneğin, rüzgâr enerjisi, günümüzde çok kullanılan bir enerji türü. Ancak unutmamak gerekir ki enerjinin her biçimi doğaya zarar vermektedir. Rüzgâr enerjisi, kurulduğu yerin faunasını değiştirdi, iklimini değiştirdi. Kuşlar bu bölgelerde yaşamıyor, kuşlar yaşamayınca böcekler yaşamıyor, böcekler yaşamayınca arılar gidiyor. Yani her türlü enerji, insanın

üretimi olduğu için zarar veriyor. Diğer enerji türlerinden de faydalanalım. Güneş panellerini Konya Ovası'na yerleştirerek güneş enerjisi de üretebiliriz. Hatta termik santraller de kullanılabilir. Ama unutmamak gerekir ki bunların hepsinin zararı var. Bununla bağlantılı olarak nükleer atıkların ne yapılacağı, nasıl bertaraf edileceği ve Türkiye'nin bu teknolojiye sahip olmaması konusu da tartışılmaktadır. Türkiye zaten bu teknolojiye sahip olmadığı için teknolojiyi Rusya'dan alıyor ve Rusya'nın bu atıkları depolama konusunda deneyimi var. Onun için bunda sorun çıkacağını zannetmiyorum.

Karl Marx, "teknoloji insanın doğaya hükmetme sürecidir," demektedir. Teknolojiye karşı çıkmak imkansızdır. İki seçeneğiniz var: Teknolojiyi alacak mısınız, almayacak mısınız? Teknolojiyi almak, her şeyden önce Türkiye'ye enerji çeşitliliği sağlayacak. Türkiye'nin iktisadi büyüme hedeflerine enerjinin payı son derece önemlidir. Nükleer enerji de doğal gaz da petrol de değerlendirilmelidir. Enerji kaynaklarını çeşitlendirdiğiniz sürece enerji sıkıntınız olmayacaktır.

Bugün, Arktik'te çok büyük enerji alanları açılıyor ve Türkiye de 2019'da burada araştırma merkezi kurmayı planlıyor. Rusya ile Türkiye Arktik'te de iş birliği yapabilir. Çünkü sadece Türkiye değil, bölgede olmayan diğer devletler de oraya gidiyor. Dolayısıyla iş birliği bu alana da taşınabilir, diye düşünüyorum.

Her şeyden önce, biraz önce söylediğim gibi, "Türkiye Cumhuriyeti nükleer teknolojiye sahip bir devlet olacak mı, olmayacak mı?" Bu sorunun yanıtlanması gerekiyor. Biz bu konuda Rusya'yı diğer başka konularda olduğu gibi Türkiye'nin yanında görüyoruz, daha önce olduğu gibi. Daha önce dediğim gibi, Türkiye 1930'lu yıllarda basmasını Sovyet teknolojisi ile dokudu. 1967'de anlaşma imzalandı ve Türkiye ilk defa petrolünü Aliağa Rafinerisinde rafine edebildi. Batılı müttefikleri bu teknolojiyi Türkiye'ye vermediler. O dönemde Sovyetler Birliği bu teknolojiyi Türkiye'ye transfer etti. Şimdi de Rusya ile iş birliği yapılıyor ve Rusya nükleer enerji konusunda Türkiye'ye destek veriyor. Kanaatimce Türkiye'nin nükleer teknolojiye sahip olması uluslararası ilişkilerde Türkiye'nin

statüsünü değiştirecektir. Çünkü dünyada bu teknolojiye sahip olan ve sahip olmayan devletler bulunmaktadır. Türkiye seçimini bu teknolojiye sahip olmak yönünde irade göstererek yapıyor.

Nükleer enerji ile atomu parçalıyorsunuz. Atomu parçalayınca ister insan öldürürsünüz ister enerji yaratırsınız. Bugün İran'a bu konuda çok yoğun ve haksız yaptırımlar uygulanmaktadır. Burada ayrıntıya girmek istemiyorum ama 1968 Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması neden İran'a dayatılıyor da, örneğin, İsrail'e dayatılmıyor? Bunun uluslararası hukuk açısından hiçbir gerekçesi bulunmamaktadır. Ben Türkiye'nin devletlerarası statüsünü değiştireceğini düşündüğüm için bu teknolojiye sahip olması gerektiğini düşünüyorum ve destekliyorum. Ayrıca, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin bu düzeye gelmesinin her zaman için Batı ile olan ilişkilerinde bir denge unsuru olacağını düşünüyorum. Sayın Karasar'ın da değindiği üzere Rusya – Türkiye ilişkilerinde zaman zaman sorunlar çıkmaktadır. Son beş yılda iki ülke arasındaki ilişkilerde gerçekten büyük çalkantılar yaşanmıştır. Bu nedenle doğal gaz iş birliği, turizm iş birliği ya da nükleer alanda iş birliği gibi bağlar, Türkiye ile Rusya arasında kalıcı dostluğun ilmeklerinden olacaktır, diye düşünüyorum.

Çok teşekkür ederim.